

ode van het boekjaar, zoowel die van de begrooting, als de definitieve uitkomsten, zoodat de totale afwijkingen van de begrooting van het begin van het boekjaar af onder de aandacht worden gebracht.

Waar de bedrijfsbegrooting eindigt met de opstelling van een begroote balans en winst- en verliesrekening aan het einde van de begroote periode, is de vergelijking van deze met de slot jaarrekening natuurlijk van gewicht. Het is het sluitstuk van het geheele systeem.

Ik vestig bovendien de aandacht op het nut, dat kan uitgaan van grafische voorstellingen. Wanneer het verloop van de cijfers volgens de begrooting met zwarte lijnen in tekening wordt gebracht, en naarmate de werkelijke cijfers bekend worden, het verloop daarvan met rooden inkt in de grafische voorstelling wordt aangegeven, ontstaat een beeld, dat duidelijker spreekt dan vele staten en toelichtingen. Mits de samenstelling van deze grafische voorstelling met zorg en op deskundige wijze geschiedt. Het verloop der lijnen kan dan ook op een onderling verband attent maken, dat anders misschien aan de aandacht zou ontsnappen.

Tot slot nog een paar opmerkingen. In de eerste plaats, deze, dat begrootingen ook in kleine en middengroote bedrijven van groot nut zijn. En dan wil ik er op wijzen dat, al is in deze beschouwingen meer dan eens van fabrieken sprake geweest, ik daarmee volstrekt niet heb willen suggereeren, dat bedrijfsbegrootingen alleen in fabrieken nuttig zijn. Zij kunnen ook in de handen van leiders van handelszaken, dienstverrichtingsbedrijven e.a. een hoogst nuttig instrument zijn, en het is daarom een plicht van accountants te achten, dit instrument meer en meer onder de aandacht van bedrijfsleiders te brengen.

G. H.

ONDERZOEK NAAR DE ACCOUNTANTSVERKLARINGEN IN DE JAARVERSLAGEN VAN HYPOTHEEKBANKEN

Prof. Th. Limpert heeft eenige jaren geleden door de studenten in accountancy van de Faculteit van Economische Wetenschappen te Amsterdam een onderzoek doen instellen naar de accountantsverklaringen in de jaarverslagen van de hypotheekbanken. Hoewel dit onderzoek, hetwelk onder leiding van Mevr. Mey-Koning werd verricht, betrekking heeft op de jaren 1927 tot en met 1931, meen ik, dat het ook thans nog van belang is, de resultaten van dit onderzoek te publiceeren.

1. Onderzocht materiaal.

Onderzocht werden de jaarverslagen van 70 hypotheekbanken over de jaren 1927 tot en met 1931. Als uitgangspunt werd genomen 1931, terwijl van de voorafgaande jaren alleen de afwijkingen met 1931 werden genoteerd. Van deze banken waren er 9 zonder en 61 met accountantsecontrole. Het totaal bedrag onder hypotheeair verband uitgegeven gelden bedroeg voor de beide groepen per 31 December 1931 respectievelijk f 191.941.000.— en f 954.759.000.—. Merkwaardig is echter, datonder de 9 hypotheekbanken zonder accountantsecontrole twee van de grootste voorkomen, n.l. de Rotterdamse Hypotheekbank voor Nederland met 90½ miljoen en de Nationale Hypotheekbank met 59 miljoen onder hypotheeair verband verstrekte gelden.

Van de 61 banken met accountantsecontrole werden 51 banken gecontroleerd door leden van het Ned. Inst. van Accountants, resp. van den Ned. Bond van Accountants en van de

Ned. Organisatie van Accountants. Voorts werd een bank gecontroleerd door een academisch gevormd accountant (Rotterdam) en de overige negen banken door leden van andere verenigingen resp. niet-georganiseerden.

2. Benoeming Accountant.

In de statuten van de zeventig onderzochte hypotheekbanken is de benoeming van den accountant als volgt geregeld:

	Aantal		waarvan niet gecontroleerd
Benoeming geschiedt door:			
Commissarissen	17		
Raad van Toezicht	7		
Vergaderingen van aandeelhouders	14		
Hypotheekbriefhouders	1	39	—
Benoeming kan geschieden door:			
Commissarissen	9		
Raad van Toezicht	4		
Commissie tot Balans-Contrôle	3	16	2
Niet geregeld		15	7
		70	9

In de gevallen, waarin de benoeming facultatief is gesteld, is verder niet aangegeven, aan wien de accountant zijn rapport uitbrengt. In het meerendeel van de statuten, waarin de benoeming van een accountant is voorgeschreven, is tevens aangegeven, aan wien hij rapport moet uitbrengen. Dit is veelal niet dezelfde instantie, die de accountant benoemt. De regeling in deze statuten is als volgt:

	Rapport uit te brengen aan					
	Commissarissen	Commiss. ter wise aandeelhouders	Raad van Toezicht	Vergadering aandeelhouders	Hypotheekbriefhouders	Niet geregeld
Benoeming door:						
Commissarissen	17	5	1	2	7	2
Raad van Toezicht ..	7	1		5	1	
Vergadering van aandeelhouders	14	4	1	2	7	
Hypotheekbriefhouders	1					1
	39	10	2	9	15	1
						2

Ook indien de benoeming door een bepaalde instantie is voorgeschreven, is in vele gevallen bovendien aan een der overige hierboven genoemde instanties de bevoegdheid toegekend zich door den accountant te laten bijstaan, terwijl in enkele statuten aan een dezer instanties het recht is gegeven zelf een accountant hiernaast te benoemen. Uit de jaarverslagen blijkt niet, dat van dit laatste recht gebruik is gemaakt.

3. Taak van den Accountant.

De taak van den accountant is volgens de statuten bij de

meeste hypotheek-banken primair. Er zijn echter enkele gevallen, waar deze secundair is gezien, n.l. daar waar de accountant wordt aangesteld om een of andere contrôle-instantie terzijde te staan. De statuten, resp. de Raad van Toezicht of een speciale commissie geven dikwijls aanwijzingen (minimum eischen, echter ook wel voorschriften), omtrent de werkzaamheden, welke de accountant moet resp. mag verrichten.

Men treft in dit verband in de statuten o.a. clausules aan van den volgende inhoud:

a. Accountant neemt (samen met Raad van Toezicht resp. Commissarissen) ... \times per jaar de waarden op.

b. Accountant heeft vrije inzage van boeken en schrifturen van de administratie.

c. Accountant controleert de administratie en onderzoekt de balans en verlies- en winstrekening.

d. De accountant moet controleeren, dat de boekhouding regelmatig wordt gehouden en de Bank blijkens de boeken geen handelingen heeft verricht of verbintenissen heeft aangegaan, als bedoeld in art. (directie mag niets doen buiten het doel van de vennootschap; regeling verhouding pandbrieven aan toonder t.o.v. onder hypotheecair verband verstrekte gelden en kapitaal). Jaarlijks moet hij een uitvoerig verslag aan aandeelhouders uitbrengen en de pandbrieftouders inlichten.

e. Het jaarverslag bevat voorschriften voor het toezicht, uit te oefenen door den Raad van Toezicht in samenwerking met den accountant. Deze voorschriften zijn, voor wat den accountant betreft:

De accountant verifieert minstens éénmaal per 2 maanden grossen enz. aflossingen, royementen, kasboeken, mutaties pandbrieven, rekening-courant van de bank. Hij is bevoegd rechtstreeks inlichtingen te vragen aan correspondenten en kassier (doorlopende machtiging) en kan zich overtuigen van de aanwezigheid van de waarden.

f. De accountant ontvangt een afschrift van de maandelijksche proefbalans, en van de notulen van de vergadering van den Raad van Toezicht, ondertekend door de directie en voorzitter van de vergadering. Hij ontvangt minstens halfjaarlijks een afschrift van de rekeningen-courant van de bank en kassiers. Verder heeft hij het recht rechtstreeks inlichtingen te vragen omtrent stand der rekeningen-courant en mag zich zonder voorafgaande kennisgeving overtuigen van de aanwezigheid van de waarden. Hij is verplicht maandelijks aan den Raad van Toezicht mededeeling te doen, of hij omtrent het voorafgaande iets heeft op te merken.

Hij vermeldt in zijn verklaring, dat zijn contrôle aansluit aan de contrôle van den Raad van Toezicht en dat deze daarmede een organisch geheel vormt.

g. De algemeene vergadering benoemt telken jare voor het loopende boekjaar een accountant, die de rekening en verantwoording met zijn rapport aan de directie zendt. Deze biedt vervolgens rekening en verantwoording met rapport, boeken en justificatoire bescheiden aan den Raad van Toezicht aan. Deze zal Balans, Verlies- en Winstrekeningtoelichting en rapport van den accountant onderzoeken en daaromtrent aan college van commissarissen en algemeene vergadering rapport uitbrengen.

h. De accountant moet in de gelegenheid worden gesteld het geheele beheer en de geheele boekhouding der bank te controleeren.

Daar het voornamelijk mijn bedoeling is het verzamelde materiaal aan belangstellenden kenbaar te maken, zou deze uitzetting te uitvoerig worden, als elke aangetroffen clausule aan een beschouwing zou worden onderworpen; toch meen ik in het algemeen het volgende te moeten opmerken.

De clausules in de statuten zijn, blijkens bovenstaande opsomming, nog al afwisselend van inhoud. Zij beperken zich in het algemeen tot het aanwijzen van enkele onderdeelen, die de accountant moet controleeren. Bedoelt het geven van deze aanwijzingen, resp. blijkt de praktische toepassing van deze aanwijzingen, een beperking van de werkzaamheden van den accountant te zijn, dan moet de opdracht voor den accountant onaanvaardbaar worden geacht. Bedoelen ze echter te zijn het geven van aanwijzingen zonder meer, dus sluiten zij geen beperking in zich, met andere woorden is de accountant daarnaast vrij in de uitoefening van zijn taak, zooals hij meent, dat deze moet worden verricht (deze opvatting blijkt wel uit den geest van de bepalingen) dan zal, hoewel deze aanwijzingen in de statuten overbodig kunnen worden geacht, de accountant deze kunnen aanvaarden.

Uit het meerendeel der bepalingen in de statuten, waarbij de benoeming van een accountant is voorgeschreven, blijkt, dat men inderdaad den accountant min of meer ziet als de onafhankelijke deskundige, die zijn eigen functie heeft en zijn taak uitoefent naast en met de andere contrôle-instanties. Terwijl voorts in de statuten van enkele banken is bepaald, dat de accountant voor den Raad van Toezicht resp. Commissarissen toezicht houdt op de boekhouding, is in de statuten van andere banken uitdrukkelijk voorgeschreven, dat de Raad van Toezicht, resp. Commissarissen toezicht uitoefenen en de boeken, bescheiden en waarden controleeren, waarbij zij zich door een accountant kunnen doen bijstaan. Zoolang de toepassing van deze laatste bepalingen in de practijk niet is, dat enkele onderdeelen aan de contrôle van den accountant worden onttrokken, is tegen deze regeling m.i. geen bezwaar. Een verdeling van de contrôle-werkzaamheden tusschen den accountant en den Raad van Toezicht kan, ingeval de accountant optreedt in zijn functie van vertrouwensman voor het maatschappelijk verkeer, m.i. tot conflicten aanleiding geven, als het gevolg hiervan is, dat een deel van de werkzaamheden, die de accountant voor de uitvoering van zijn opdracht en het afleggen van zijn verklaring, moet verrichten, hierdoor aan hem wordt onttrokken. De mogelijkheid van de ondertekening van de jaarrekening, zelfs met voorbehoud, moet dan wel uitgesloten worden geacht. Het zou m.i. wenschelijk zijn, ter voorkoming van afwijkende opvattingen, waartoe de genoemde clausules in de statuten aanleiding zouden kunnen geven, een uniforme bepaling in de statuten van de hypotheekbanken op te nemen. M.i. zou deze bepaling uitsluitend de regeling moeten bevatten omtrent de benoeming van den accountant en aan wien deze rapport moet aanbrengen. De werkzaamheden, die de accountant voor de uitvoering van zijn taak noodig acht, kunnen aan hem, als deskundige op dit gebied, worden overgelaten.

4. *Verslag directie of commissarissen.*

In het algemeen wordt in het verslag van directie of van commissarissen melding gemaakt van de accountant-contrôle. Veelal blijft het bij een enkele vermelding. In andere gevallen wordt naar de accountants-verklaring verwezen. In sommige verslagen vindt men tevens een opsomming van diverse werkzaamheden, die door den accountant zijn verricht. Deze vermeldingen hebben meestal betrekking op de juistheid van een of anderen balanspost. Zij zijn uit den aard der zaak zeer onvolledig en dus ongewenscht.

5. *Accountantsverklaring.*

De in het onderzoek betrokken accountants-verklaringen zijn in eenige groepen ingedeeld. De indeeling hiervan is als volgt:

	Zonder afzonderlijke verklaring	Met een afzonderlijke verklaring			
		Totaal	Eenvoudige Goedkeuring	Met voorbehoud	Met opsomming van de werkzaamheden
					Zonder voorbehoud
1. Eenvoudige onder- teekening der jaar- rekening	1	25	5		20
2. Ondertekening met clause „Met boeken en beschei- den vergeleken” ...	1	7	1		6
3. Ondertekening met clause „Na- gezien en accoord bevonden	2	7	3		4
4. Ondertekening on- der verwijzing naar rapport d.d.		3	1	1	1
5. Ondertekening met voorbehoud ..		3		2	1
6. Niet ondertekend .		12	5	1	4
	4	57	15	4	34
					4

Uit deze opstelling blijkt, dat het bij hypotheekbanken regel is geworden, dat de accountant, naast de ondertekening van de jaarrekening, bovendien een toelichtende verklaring geeft (57 van de 61 verslagen), een feit, waarop Prof. Dr N. J. Polak in het maandblad April 1924 reeds de aandacht vestigde. Slechts in vier gevallen werd volstaan met de ondertekening van de jaarrekening met of zonder toevoeging van een korte clause. Vermeld zij, dat in een van deze gevallen de jaarrekening met de clause „Met boeken en -bescheiden vergeleken” was ondertekend, niettegenstaande uit het verslag van de directie blijkt, dat een onderdeel van de administratie in het buitenland werd gevoerd, en door een ander werd gecontroleerd en bovendien een der activa ruim f 65.000.— te hoog werd gewaardeerd. Een voorbehoud zou hier dus zeker noodig zijn geweest.

Wat betreft de ondertekening van de jaarrekening werd in 26 gevallen volstaan met de eenvoudige ondertekening. Uit de bijgevoegde verklaringen blijkt veelal, dat hiermede ook de materiële juistheid wordt bedoeld.

Voorts blijkt, dat in 8 gevallen een voorbehoud wordt gemaakt. Dit voorbehoud heeft, met één uitzondering, betrekking op de controle van een onderdeel der administratie in het buitenland. De uitzondering betreft een voorbehoud t.o.v. de reserve dubieuze debiteuren. In strijd met het reglement van arbeid wordt de jaarrekening ondertekend met de clause „Onder verwijzing naar verklaring d.d.....” Dat dit inderdaad misleidend kan zijn, moge nog hieruit blijken, dat in de jaarverslagen van twee andere banken de accountants teekenen met een overeenkomstige clause, zonder dat de accountants met deze afzonderlijke verklaring een voorbehoud bedoelen te maken.

Ten slotte blijkt uit de boven gegeven opstelling, dat in 12 gevallen de ondertekening der jaarrekening geheel vervangen is door de afzonderlijke verklaring. In drie gevallen wordt in de verklaring een voorbehoud gemaakt, waardoor het niet teekenen van de jaarrekening kan worden verklaard. In de resterende negen gevallen blijkt echter uit de afzonderlijke verklaring geen enkel voorbehoud. Hoewel het niet teekenen der jaarrekening, in gevallen, waar men tegen den inhoud der jaar-

rekening geen enkel bezwaar zou hebben, niet in strijd is met het reglement van arbeid, is het m.i. toch minder gewenscht de ondertekening te vervangen door een afzonderlijke verklaring. Prof. Polak vestigde er in dit verband in zijn voornoemd artikel reeds de aandacht op, dat op den accountantsdag van 1909, gedeeltelijk gewijd aan de accountants-verklaring, het Leitmotiv de volgende gedachte was:

„Indien men van den accountant naast het vertrouwelijk rapport nog een certificaat ter publicatie verlangt, „dan is daartoe de ondertekening der balans, eventueel „onder ter plaatse uitdrukkelijk te kennen gegeven voorbehoud, de hoofdzaak; een toelichting dier ondertekening, kan men nog afzonderlijk eraan toevoegen, maar „die toelichting kan niet de beteekenis der ondertekening „verzwakken, noch ook het gemaakte voorbehoud versterken. De ondertekening, welke beteekenis reglementair „wordt vastgelegd, moet als volkomen integraal worden „beschouwd”.

In tegenstelling met deze opvatting blijkt, dat bij de hypotheekbanken in de genoemde 12 gevallen een verklaring is afgegeven zonder ondertekening van de jaarrekening. De in de jaarverslagen opgenomen verklaringen zijn zoo verschillend in redactie, dat het voor den leek niet altijd mogelijk zal zijn vast te stellen of hij aan het ontbreken van de handteekening van den accountant onder de jaarrekening, al of niet eenige beteekenis moet toekennen. Waar in de verklaring tevens een opsomming van de verrichte werkzaamheden is opgenomen moet dit voor den leek wel onmogelijk worden geacht. Naar mijn meening laat de vervanging van de handteekening door een verklaring dan ook een voor het verkeer ongewenschte onzekerheid bestaan en is het gewenscht, dat de accountant, indien hij de jaarrekening goedkeurt, en in het jaarverslag van zijn controle blijkt, deze ook, al of niet met een voorbehoud, ondertekent. Desgewenscht kan dan aan het jaarverslag een toelichtende verklaring van den accountant worden toegevoegd.

Ik merk in dit verband nog op, dat Prof. Polak in het voornoemde artikel, de meening uitsprekt, dat de reglementen van arbeid van het Nederlandsch Instituut van Accountants, de Ned. Bond van Accountants en de Ned. Organisatie van Accountants, de ondertekening der jaarrekening bij goedkeuring reeds voorschrijven en z.i. de vervanging van de handteekening door een toelichtende verklaring dan ook in strijd is met het Reglement van Arbeid van genoemde vereenigingen. Prof. Polak verwijst te dien aanzien naar art. 7 2e alinea van het Reglement van Arbeid van het Ned. Instituut van Accountants, welke bepaling nagenoeg ongewijzigd ook door de andere vereenigingen is opgenomen. De betreffende bepaling luidt:

„Indien een lid, op grond van het vorenomschreven onderzoek, van oordeel is, dat de balans een juist beeld geeft van den toestand van het vermogen, waarop de balans betrekking heeft, ondertekent hij de balans, al of niet onder toevoeging eener toelichtende verklaring”.

In tegenspraak met deze opvatting zegt Dr. Sternheim, in „De Accountantscontrole” t.a.v. dit punt:

„Volstaan kan worden in het geval bedoeld in de 2e alinea met een handteekening, ingevolge art. 6 1e alinea, of wel met een daaraan toegevoegde verklaring in den vorm van een formule, of van een rapport”.

6. Inhoud Accountantsverklaring.

In het meerendeel van de verklaringen geeft de accountant te kennen, dat hij accoord gaat met de jaarrekening, waaraan hij vervolgens toevoegt een opsomming van de werkzaamheden,

die zijn verricht, om de aanwezigheid van de verschillende bezittingen en schulden te constateeren, benevens een opsomming van de diverse deelen van de administratie, die zijn aandacht hebben gehad.

De meest voorkomende clausule is wel die betreffende het vergelijken van de jaarrekening met boeken en bescheiden. De volgende clausules komen hierbij voor:

- a. administratie gecontroleerd;
- b. administratie gecontroleerd met justificatoire bescheiden;
- c. jaarrekening gecontroleerd en in orde bevonden;
- d. administratie en boekhouding op verschillende tijdstippen gecontroleerd en in orde bevonden;
- e. notities in hulpboeken met bescheiden en doorwerking van de boekhouding van de hulpboeken naar de hoofdboeken en naar de balans en verlies- en winstrekening gecontroleerd;
- f. alleen van het kasboek wordt vermeld, dat het met de bescheiden is gecontroleerd.

M.i. moet men hierbij aan de clausules a, b, c en d geen andere beteekenis toekennen, dan aan de eenvoudige ondertekening van de jaarrekening.

De clausule sub e geeft den indruk, dat uitsluitend de formeele juistheid is nagegaan. Deze clausule moet dan ook naar mijn meening als minder gewenscht worden beschouwd.

Bij de clausule sub f komt direct de vraag naar voren, of de controle zich hiertoe beperkt heeft.

Naast de bovengenoemde clausules komen de verklaringen voor, waarin men een voorbehoud maakt voor de administratie, die in het buitenland wordt gevoerd. Men treft hierbij de volgende clausules aan:

- a. De administratie in Nederland is accoord met de bescheiden. Van de administratie in Amerika zijn alleen de statements met specificaties gezien. Onze verantwoordelijkheid gaat te dien opzichte dus niet verder, dan dat vastgesteld werd, dat de boekhouding in overeenstemming is met de gegevens uit Amerika ontvangen (onder jaarrekening ook verwijzing naar het voorbehoud).
- b. Wij controleerden de administratie, alsmede de balans en verlies- en winstrekening; onze controle omvatte daarbij de geheele boekhouding in al haar onderdeelen. De controle op de handelingen in Amerika werd gebaseerd op de door managers gezonden statements, aangevuld door uitvoerige inlichtingen. De bescheiden zijn niet opgezonden. Onze controle ten opzichte van deze afdeling heeft dus geen verdere verantwoordelijkheid dan dat de boekingen alhier in overeenstemming zijn met de gegevens uit Amerika (Bij de ondertekening van de jaarrekening is verwezen naar dit voorbehoud).

Zooals hierboven vermeld bevatten de meeste verklaringen tevens een opsomming van verrichte werkzaamheden. Deze opsomming van de verrichte werkzaamheden in het verslag van den accountant kan m.i. nooit volledig zijn. De redacties doen niet duidelijk uitkomen of de doelstelling van al deze mededeelingen is het maken van een voorbehoud in minder nadrukkelijken (zelfs negatieven) vorm, dan wel een mededeeling zonder meer, die den vakman niets zegt en op den leek een verkeerden indruk maakt. Deze laatste zal toch niet weten, welke waarde hij aan deze vermeldingen moet hechten, vooral waar hij niet weet, dat juist de niet vermelde werkzaamheden soms de eigenlijke verklaring geven en het voorbehoud vervangen.

Het is mij niet doenlijk binnen de grenzen van een tijd-

schriftartikel de hieronder vermelde opsommingen, zooals deze in de verklaringen werden aangetroffen, volledig te bespreken. Ik heb mij daarom beperkt tot bespreking van die punten, die mij kennelijk onjuist of ongewenscht voorkomen.

Met betrekking tot de op hypotheek uitgegeven gelden vond ik o.a. vermeld.

- a. dat de grossen en de daarbij behorende stukken van de in het afgelopen jaar gesloten hypotheecaire leeningen zijn gecontroleerd, met als variatie hierop:
 1. van een aantal dossiers (geen voorbehoud);
 2. nagegaan door middel van een behoorlijk aantal steekproeven (geen voorbehoud);
- b. de grossen van alle op den balansdatum uitstaande leeningen waren aanwezig;
- c. accountant baseert zich in verslag op de verklaring van de Trustee betreffende recheche geldleeningen;
- d. minder komt voor, dat werd nagegaan, dat alle in het afgelopen jaar gesloten en gecontinueerde leeningen ten hypotheekantore zijn ingeschreven;
- e. veel komt voor een clausule, dat de geteekende saldo-biljetten van debiteuren zijn gecontroleerd. De volgende variaties treft men aan:
 1. saldo-biljetten nagegaan, voor zoover ingekomen;
 2. saldo-biljetten door accountant verzonden met verzoek bij niet accoord aan den accountant mede te deelen;
 3. saldo-biljetten niet ontvangen;
- f. bedrag van de hypotheecaire geldleeningen op balans met totaal hypotheek-debiteuren in overeenstemming;
- g. register van royementen R. v. T. is overeenkomstig de boeken;
- h. alle aflopende leeningen verlengd of afgelost, behoudens 4, waarvan de stukken nog worden opgemaakt;
- i. statutaire rechten van hypotheekbriefhouders bleken gebandhaafd. Rekening geldleeningen stemt overeen met aanwezige acten en met Trustee-register.

Ten opzichte van het hierboven sub a vermelde merk ik op, dat men m.i. niet kan volstaan met een aantal steekproeven voor de nieuw gesloten hypotheecaire leeningen. Dit onderdeel moet men, volledig controleeren, terwijl men bij het niet verichten van de volledige controle op dit onderdeel van de administratie, m.i. de jaarrekening niet kan ondertekenen, ook niet met een voorbehoud.

T.a.v. het sub d vermelde merk ik op, dat het m.i. bij een juiste regeling van de interne controle en van de accountantscontrole t.a.v. de nieuw gesloten leeningen, de aflossingen, rente-ontvangsten, en saldi-biljetten, niet noodzakelijk is, en bij de grootere hypotheekbanken practisch ook ondoenlijk zal zijn, van alle in het afgelopen jaar gesloten en gecontinueerde leeningen na te gaan, dat deze ten hypotheekantore zijn ingeschreven. Wel is het m.i. gewenscht na te gaan, dat de grossen van alle op den balansdatum uitstaande leeningen aanwezig zijn en voorts elk jaar een aantal posten te rechecheeren.

Met betrekking tot de pandbrieven vond ik vermeld:

- a. van de ingekomen en onbruikbaar gemaakte pandbrieven:
 - I. proces-verbaal van vernietiging gezien;
 - II. vernietiging gebleken (of vernietigd) — (komt meermalen voor).
 - III. ingekomen pandbrieven en aandeleen gezien;
 - IV. ingekomen pandbrieven gezien.
- b. Pandbrieven in portefeuille aanwezig (komt meermalen voor);
- e. Uitstaande pandbrieven accoord met de boeken en de in

- voorafgaande jaren door commissarissen onderteekende opmerkingen betreffende uitstaand saldo;
- d. Creatie overeenkomstig proces-verbaal (meerdere malen) en bericht van teekening door 2 commissarissen aan accountant;
 - e. Accountant baseert zich op verklaring van Trustee van onder zijn berusting zijnde pandbrieven (niet door leening gedekt);
 - f. Ingekomen pandbrieven getoond en onbruikbaar gemaakt;
 - g. Geeft specificatie van de creatie van pandbrieven en verklaart, dat de voorraad conform de boeken is;
 - h. Pandbrieven op de Balans F zijn in overeenstemming met de administratie;
 - i. De accountant geeft in zijn verslag specificatie van het verloop der pandbrieven in het afgelopen jaar;
 - j. De verklaringen van den Raad van Toezicht betreffende uitgegeven pandbrieven zijn overeenkomstig boeken en bescheiden.

In het algemeen is uit de verschillende verklaringen op te maken, dat dit onderdeel van de administratie volledig is gecontroleerd. Niet na te gaan is echter, welke waarde men moet hechten aan de verklaringen sub h, i en j.

Met betrekking tot kas en de saldi van kassiers, banken en agenten wordt veelvuldig medegedeeld:

- a. kassaldo aanwezig;
 - b. saldo-biljetten kassier gezien;
 - c. saldo-biljetten agenten gezien;
- T.a.v. de haten en lasten:
- a. coupons in natura geverifieerd;
 - b. rente (en aflossing) verantwoord;
 - c. alle rente door ons berekend;
 - d. geen achterstand in rentebetalingen.

Algemeene punten:

- a. De verschillende acten nagegaan (vermeldt verder niets betreffende hypotheeken en pandbrieven);
- b. Vorderingen, uitstaande pandbrieven, nog te betalen coupons en de overige activa en passiva in natura, of aan de hand van bescheiden gecontroleerd; (jaarrekening niet geteekend);
- c. Statuten streng in acht genomen (in verband met statutaire voorschriften omtrent verhouding);
- d. Voorgescreven verhouding geschatte waarde der onderpanden en hypotheeksommen bleef gehandhaafd;
- e. Controle op uitleenen van geld en uitgeven van pandbrieven is geschied onder inachtneming van de statutaire voorschriften;
- f. Cijfers en overzichten in jaarverslag getrouwelijk aan de boeken ontleend.

De sub f vermelde verklaring doet weder de vraag rijzen, of de accountant ook de materiele juistheid van deze cijfers heeft gecontroleerd.

7. Onderteekening.

Ook de wijze van onderteekening van de jaarrekening door den accountant vertoont in de bestudeerde gevallen geen uniformiteit. De volgende variaties zijn aangetroffen:

- a. Balans en Verlies- en Winstrekening zijn beiden onderteekend. (10 X).
- b. De balans staat boven, de verlies- en winstrekening onder. De handteekening staat alleen onder de verlies- en winstrekening. (29 X).
- e. De verlies- en winstrekening staat boven, de balans onder. De handteekening staat alleen onder de balans. (8 X).

- d. De verlies- en winstrekening staat op de linker bladzijde; de balans, op de rechter bladzijde, is alleen onderteekend (2 X).

Naar mijn meening is de onderteekening sub d niet zoodanig, dat duidelijk blijkt of de verantwoordelijkheid voor de geheele jaarrekening wordt aanvaard, dan wel alleen voor de balans. Van de gevallen a, b en e kan men aannemen, dat de geheele jaarrekening wordt onderteekend.

De vorm van onderteekening biedt eveneens evenveel variaties als mogelijkheden. Men heeft dan:

- a. den firmanaam alleen;
- b. den firmanaam met den eigen naam;
- e. den eigen naam alleen.

De aanduiding „accountant” komt boven of onder den naam voor, daar, waar deze aanduiding niet reeds in den firmanaam voorkomt.

De onderteekening van de verklaring en die van de jaarrekening zijn, op enkele uitzonderingen na, steeds gelijklopend.

Tenslotte vermelden wij nog, dat in het algemeen bij eenzelfde onderneming wel continuïteit bestaat in de opdracht, in de keuze van den accountant en in diens werkwijze.

Slotconclusie.

In vermelding in de statuten, in opdracht, in voorschriften, zoowel als in de uiting naar buiten in de handteekening, in verklaring en in mededeelingen in het verslag van directie en commissarissen of Raad van Toezicht, bestaat geen eenheid van opvatting, ook zelfs geen tendenz naar eenheid of poging om tot eenheid te komen.

Ook de opsomming van de verrichte werkzaamheden, voorzoover deze in de verslagen worden opgenomen, toont groote verschillen.

Daar deze opsomming echter in de meeste gevallen wel niet volledig zal zijn, is het niet mogelijk hieruit een conclusie te trekken. Uit enkele verslagen blijkt echter, dat inderdaad van een leemte in het controle-plan moet worden gesproken. Voorts werd in een geval een teekening van de jaarrekening geconstateerd, die m.i. zeker in strijd is met de bepalingen van het Reglement van Arbeid.

Tenslotte wijs ik er op, dat het in veel gevallen niet mogelijk is na te gaan welke waarde men aan de verschillen in verklaringen moet hechten, waardoor een voor het maatschappelijk verkeer ongewenschte onzekerheid blijft bestaan.

P. J. H. J. BOS

Assistent Accountancy
Universiteit Amsterdam.

DE ECONOMISCHE BETEKENIS VAN HET STUKGOEDERENVERVOER

Het stukgoederenvervoer is in de Duitse literatuur aangeduid als „das Schmerzenskind der Eisenbahnen” en deze uitdrukking past zeker ook voor de Hollandsche verhoudingen, want als één geheel gezien verkeert ook hier te lande dat vervoer in een noodlijdende positie. In een publicatie, getiteld N.S./ATO heeft Ir. van Ryekevorsel aangetoond, dat reeds in 1935 de opbrengst van het stukgoederenvervoer f 11 miljoen bedroeg, terwijl de kosten, die in het bedrijf van de Ned. Spoorwegen voor dat vervoer werden gemaakt te stellen zijn op f 12 miljoen, ongerekend rente en afschrijving op materieel en gebouwen. Dit vervoer leverde dus over dat jaar een bruto-verlies op van een miljoen gulden en in verband met het feit,